

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมในอาเซียน **

พระเทพวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.

อธิการบดี มจร

เกริ่นนำ

-ประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ๓ ประชาคมย่อย คือ (๑)ประชาคมการเมืองและความมั่นคง (๒)ประชาคมเศรษฐกิจ (๓)ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม

*แต่ละประชาคมก็มีภารกิจแตกต่างกันไป กล่าวเฉพาะประชาคมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรง คือ ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม มี ๖ ภารกิจคือ (๑)การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (๒)การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (๓)สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (๔)ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (๕)การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (๖)การลดช่องว่างทางการพัฒนา

*ฐานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาที่ควรจะเป็นก็คือ การช่วยให้ภารกิจทั้ง ๖ ด้านนี้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและช่วยพัฒนาเรื่องที่อยู่ในแต่ละภารกิจให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยของคณาจารย์และนิสิตของ มจร.ก็ควรจะต้องเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาต่อภารกิจทั้ง ๖ ด้านนี้เช่นกัน

อาเซียนยุคที่ ๑ รัฐโบราณ จุดเริ่มแห่งสังคมพหุวัฒนธรรม

ประเด็นที่ ๑ อาเซียนในสมัยโบราณคืออะไร ?

- อาณาจักรพนม (๖๐๐-๑๐๕๐)
- อาณาจักรทวารวดี (๑๐๕๐-๑๑๘๑)
- อาณาจักรศรีวิชัย (๑๑๐๐-๑๒๐๐)

*เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าและวัฒนธรรมมาครั้งโบราณ เป็นที่ชุมนุมบรรดาพ่อค้าวานิช นักการทูต และนักวิชาการด้านต่างๆ ในทางสังคมมีกระบวนการ Indianization และ Localization อยู่ตลอดเวลา

-พระพุทธศาสนาในยุคนี้ สืบเนื่องมาจากยุคที่พระโสณะและพระอุตตระเป็นสมณทูตนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิแล้ว

ประเด็นที่ ๒ รัฐโบราณทั้ง ๓ มีความสำคัญอย่างไร ?

อะไรเป็นเหตุปัจจัยทำให้ความสำคัญมาแต่ครั้งโบราณ ?

เพราะเหตุไรจึงเรียกว่า “วงจรรการค้าทะเลใต้” ?

-ประตูเชื่อมตะวันออกกับตะวันตกในยุคโบราณ มี ๒ ทางเท่านั้นคือ (๑)เส้นทางสายน้ำ เริ่มจากเอเชนส์(มาเซโดเนีย) ผ่านอาหรับ-เปอร์เซีย-อินเดีย-ศรีลังกา มหาสมุทรอินเดีย ผ่านช่องแคบมะละกา ออกทะเลจีนใต้ ขึ้นบกที่เมืองกวางตุ้งของจีน มีมาก่อนเส้นทางสายที่ ๒ ซึ่งก็คือ (๒)เส้นทางสายใหม่ เริ่มจากเอเชนส์(มาเซโดเนีย) ผ่านอาหรับ-เปอร์เซีย-(ช่องแคบไคเบอร์)เอเชียกลางไปจีน

*เส้นทางสายใหม่ได้เชื่อมโยงพ่อค้านักเดินทางผ่านอินเดียตอนเหนือถึงจีน อินเดียตอนเหนือเป็นเหมือนตลาดค้ามหาศาล นอกจากนี้ยังเป็นเส้นทางสายศรัทธาระหว่างอินเดียกับจีนผ่านวัฒนธรรมความเชื่อโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา แต่เส้นทางสายใหม่ก็มีปัญหาอุปสรรค คือ ข้ามภูเขา ผ่านทะเลทรายโกบี ไซม่า-อูฐ-หรือสัตว์อื่นเป็นพาหนะอื่น เช่นเกวียนเทียมวัว บรรทุกสินค้าได้ไม่มาก

*เส้นทางสายน้ำทางทะเล แม้จะเจอพายุมรสุมทางทะเลหรือโจรสลัดบ้าง แต่เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าและวัฒนธรรม ปริมาณสินค้า ผู้ค้า และผู้บริโภคมียาก ความหลากหลายของสินค้า ทำให้หันมาใช้เส้นทางสายทะเล เพราะใช้เรือขนาดใหญ่ บรรทุกสินค้าได้มาก ทำให้เส้นทางสายน้ำได้รับความนิยมนมากกว่า ทำให้รัฐโบราณทั้ง ๓ ทวีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับ

*รัฐโบราณทั้ง ๓ นี้ รัฐพนมเป็นชาวบก รัฐทวารวดีเป็นชาวน้ำลำคลอง รัฐศรีวิชัยเป็นชาวน้ำทางทะเล มีความคึกคัก พลุกพล่านด้วยผู้คนทั้งที่มาจากต่างถิ่นและคนพื้นถิ่น เป็นศูนย์การค้าการลงทุน การเผยแผ่ศาสนา การแลกเปลี่ยนสนทนาสรรพวิทยาการ

*เหตุปัจจัยประการที่ ๑ ที่ทำให้รัฐโบราณทั้ง ๓ มีความสำคัญคือเป็นประตูเชื่อมต่อระหว่างตะวันออกกับตะวันตกและการเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าจำนวนมหาศาลจากทั่วทุกมุมโลก เหตุปัจจัยประการที่ ๒ คือเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สรรพวิทยาการระหว่างตะวันออกคือจีน(เต๋า+ขงจื้อ+ประเพณีท้องถิ่นจีน)กับตะวันตกคือเอเธนส์+อินเดีย(ปรัชญาตะวันตก+พราหมณ์หรือฮินดู+พระพุทธศาสนา)

อาเซียนยุคที่ ๒ อาณาจักรขอม(พนมเดิม)และอาณาจักรศรีวิชัย

ประเด็นที่ ๓ สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ?

-กล่าวได้ว่า “เส้นทางสายพระพุทธศาสนาทั้งทางบกและทางทะเล เป็นแรงขับเคลื่อนทางการค้าที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลง ในหมู่ชนชาวน้ำของน่านทะเลมหาสมุทร น่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นส่วนขยายของการค้ามหาสมุทรอินเดีย

*บันทึกของสมณะฟาเหียนคืออะไร ? สมณะจีนชื่อฟาเหียน ซึ่งเดินทางจากจีนผ่านเส้นทางสายไหมไปสืบพระศาสนาในอินเดียในช่วง พ.ศ. ๘๔๓-๘๕๓ ขณะมีอายุ ๖๕ ปี เดินทางกลับทางทะเลโดยแวะจำพรรษาที่ศรีลังกา ๒ ปี นั่งเรือผ่านช่องแคบมะละกาไปเมืองจีน ใช้เวลาในการเดินทางและแสวงหา ๑๔ ปี มีร่องรอยสะท้อนสถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาและสถานการณ์ระหว่างการเดินทาง ปรากฏตามบันทึกสมณะฟาเหียนบันทึกการเดินทางและสภาพบ้านเมืองไว้ว่า “ได้เดินทางโดยเรือสินค้าขนาดใหญ่ บรรทุกคนได้มากกว่า ๒๐๐ คน ออกเดินทางไปด้านตะวันออกได้ ๒ วันก็พบพายุลูกเห็บบรรดาพ่อค้าพากันทิ้งสิ่งของหนักลงทะเลเพื่อให้เรือเบา ฟาเหียนก็ทำเช่นเดียวกัน แต่กลัวว่าจะต้องทิ้งพระไตรปิฎกและพระพุทธรูป จึงอ้อนวอนขอความคุ้มครองจากเจ้าแม่กวนอิม” อีกตอนหนึ่งว่า “ในทะเลเต็มไปด้วยโจรสลัด เดินทางต่อมาอีก ๕๐ วันก็ถึง

ประเทศชื้อเย่ห์โพตี เป็นดินแดนซึ่งศาสนาพราหมณ์เฟื่องฟู ส่วนศาสนาพุทธไม่อยู่ในสถานะดีนัก

*บันทึกของสมณะอึ้งจิ้งคืออะไร ? สมณะจีนชื้ออึ้งจิ้งเดินทางจากจีนผ่านช่องแคบมะละกาข้ามมหาสมุทรอินเดียไปสืบทอดศาสนาในอินเดียในช่วงปี พ.ศ.๑๒๑๔-๑๒๓๕ รวมเวลาอยู่ในต่างประเทศ ๒๕ ปี บันทึกไว้ว่า “จากกวางตุ้ง เดินทางโดยเรือที่ใช้ใบเรือ ๕ ชั้น ภายใน ๒๐ วันก็ถึงซีลีโพลี(ศรีวิชัย) พำนักอยู่ที่ศรีวิชัย ๖ เดือนเพื่อศึกษาสรรพวิชาคือไวยากรณ์สันสกฤต” อีกตอนหนึ่งว่า “กษัตริย์และหัวหน้าเผ่าของหมู่เกาะในทะเลใต้นั้นนิยมชมชอบในพระพุทธศาสนาและพยายามประพฤติดี ในเมืองศรีวิชัยซึ่งเป็นเกาะอยู่ในทะเลใต้ มีสงฆ์ในพระพุทธศาสนามากกว่า ๑,๐๐๐ รูป ศึกษาเล่าเรียนอยู่ตามแบบอย่างของมัธยมประเทศคืออินเดีย สงฆ์จีนที่ต้องการไปอินเดียกลาง ควรศึกษากฎระเบียบ(วินัย) จากที่นี่ก่อนอย่างน้อย ๑ หรือ ๒ ปี”

*นอกจากนี้ สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาสะท้อนออกในรูปของสถาปัตยกรรมและประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ปราสาทพนมรุ้ง นครวัดนครธม ปราสาทเขาพระวิหาร ปราสาทหินพิมายและปราสาทอื่นๆ ในเขตอีสานใต้ ชากวัดเก่าแก่ที่เนินภูเขาบูจังในมาเลเซีย ชากวัดอุโบราณทางพระพุทธศาสนาที่จัมบีเกาะสุมาตรา บรมพุทโธที่เกาะชวา เป็นต้น

*ศาสนสถานเหล่านี้แม้บางส่วนจะเป็นของพราหมณ์-ฮินดู แต่ก็มีารอุทิศถวายให้แก่พระพุทธศาสนา(มหายาน)ในบางยุคสมัย แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของ ๒ ศาสนาควบคู่กันไป

*ในทางการเมืองการปกครอง พระพุทธศาสนาเสริมฐานะของกษัตริย์ให้มีฐานะเป็นพระโพธิสัตว์ (โดยฝั่งศาสนาฮินดูเสริมฐานะให้เป็นเทพ)

*ในทางเศรษฐกิจ วัตถุอันเกี่ยวเนื่องกับศรัทธาในพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง พระธาตุและพระบรมสารีริกธาตุ คัมภีร์พระพุทธศาสนา สถูปเจดีย์เล็กๆ และประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ได้กลายเป็นสินค้าที่สำคัญส่งเสริมเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมาก

**อาเซียนยุคที่ ๓ อาณาจักรสยาม(สุโขทัย+อยุธยา+ลพบุรี) อาณาจักรขอมและศรีวิชัย
ประเด็นที่ ๔ การแผ่อำนาจของจักรพรรดิฉินสมัยราชวงศ์หมิง(หย่งเล่อ)**

-ในยุคต่อมา เส้นทางสายไหมเริ่มเสื่อมความนิยมลงไป เพราะเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น พวกมองโกลแผ่อิทธิพลคุมพื้นที่(เจงกิสข่านและกุไลข่าน)ทำให้เส้นทางสายน้ำทางทะเลเป็นที่นิยมมากขึ้น

*การตั้งกองเรือมหาสมบัติของกษัตริย์หย่งเล่อแห่งราชวงศ์หมิง ส่งขันทีผู้กล้านามว่า “เจิ้งเหอออกเดินทางสำรวจทะเล สร้างสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศในแถบทะเลจีนใต้และมหาสมุทรอินเดีย ละตามชายฝั่งไปจนถึงทวีปแอฟริกา(เมืองโมกาดิชูของโซมาเลีย)

*ในกองเรือมหาสมบัติของเจิ้งเหอ ให้มีพระภิกษุเดินทางไปกับเรือทุกครั้ง(รวมกับนักบวชของศาสนาอื่นด้วย) เพื่อประกอบพิธีกรรม ให้คำแนะนำสั่งสอน เป็นที่พึงพอใจในยามทุกข์ยาก นี่เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งทำให้พระพุทธศาสนาในดินนี้เจริญรุ่งเรืองมาก

อาเซียนยุคที่ ๔ ประชาคมอาเซียน

ประเด็นที่ ๕ สังคมพหุวัฒนธรรมเต็มรูปแบบ

*อาเซียนยุคปัจจุบัน อาจแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ (๑)กลุ่มประเทศที่สังคมพหุวัฒนธรรมอยู่ตัวคือมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย อาจบวกกับบรูไน ซึ่งเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาใกล้ถึงจุดหมายแล้ว (๒) กลุ่มประเทศที่สังคมพหุวัฒนธรรมยังไม่อยู่ตัวโดยมีไทยเป็นศูนย์กลาง

ประเด็นที่ ๖ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมในอาเซียน

-สถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในอาเซียนเป็นอย่างไร ?

*พระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาในประเทศไทย พม่า ลาว และกัมพูชาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช สมัยอาณาจักรพนมและทวารวดีรุ่งเรือง แผ่เข้าไปในประเทศอื่นๆ ที่เหลือในยุคอาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรือง ฟิลิปปินส์มีชาวพุทธประมาณ ๒ เปอร์เซ็นต์ มีวัดและ

องค์กรพุทธแบบมหายานอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น วัดสาขาโพทวงชั้น องค์กรพุทธโซกักไก
มูลนิธิอู๋จี้ บรูไนมีชาวพุทธประมาณ ๑๓ เปอร์เซนต์

*อิน โคนิเซียมีวัดอยู่ประมาณ ๑๕๐ วัด เป็นวัดมหายาน ๑๐๐ วัดเถรวาท ๕๐ อยู่ใน
ความดูแลของคฤหัตถ์เป็นส่วนมาก ภาษาบาฮาซาที่ใช้อยู่ในมาเลเซียและอิน โคนิเซียมีคำ
บาลีอยู่มาก ใช้อักษรโรมัน วัฒนธรรมพุทธแทรกอยู่ทั่วไปในสังคมอิน โคนิเซียน ในปี
พ.ศ. ๒๔๘๘ ประธานาธิบดีซูการ์โนประกาศปรัชญาแห่งรัฐ ใช้คำบาลีว่า เรียกว่า “ปัญจ
ศีล ประกอบด้วย (๑)ศรัทธาในพระเจ้าสูงสุดองค์เดียว (๒) มนุษยนิยม (๓)ชาตินิยม (๔)
ประชาธิปไตย (๕)ความยุติธรรม

-หลักพุทธธรรมที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคืออะไร ?

-กิจกรรมการพัฒนาคืออะไรบ้าง ?

*การศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาของคนระดับล่างซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของ
ประเทศกลุ่มที่ไม่พัฒนาและกำลังพัฒนา ในประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง
ดำเนินการเรื่องนี้อยู่ ในพม่า มีวิทยาลัยสงฆ์ใหญ่ที่วัดมหากันดา漾ค์ เมืองอมรปุระ มณฑล
เลย มีพระภิกษุและสามเณรเล่าเรียนอยู่ประมาณ ๑,๒๐๐ รูป

*สังคมสงเคราะห์

*สุขภาพหรือการสาธารณสุข

-คนในประเทศกลุ่มกำลังพัฒนาและยังไม่พัฒนา เอาข้อมูลของประเทศไทยเป็น
ฐาน มีผู้ถือพื้นที่ทำกรเกษตรอยู่ประมาณ ๖ ล้านราย(เฉพาะเจ้าของที่ดิน) มีแรงงานภาค
เกษตรกรรมอยู่ประมาณ ๓๗) เปอร์เซนต์ คนเหล่านี้ไม่ค่อยมีโอกาสด้านการศึกษา ขาด
แคลนเครื่องอุปโภคบริโภคและมีปัญหาด้านสุขภาพมาก

*ถ้าไม่มีพระพุทธศาสนา คนด้อยโอกาสเหล่านี้จะไปทางไหน ?
พระพุทธศาสนาได้ช่วยคนด้อยโอกาส ๒ ส่วน (๑)มีคำสอนเรื่องทาน ศีล ภาวนา การ
ทำบุญโดยการให้ ทำให้คนมีฐานะทำบุญในสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทำให้คนด้อย
โอกาสมาบวชเพื่อเรียนหนังสือหรือใช้ชีวิตเป็นพระเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้สะดวก

ขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีโอกาสพัฒนาตัวเองบำเพ็ญธรรม (๒)สร้างสถาบันการศึกษา
เอื้ออำนวยให้คนด้อยโอกาสได้ศึกษาวิชาการต่างๆ

*พระพุทธศาสนาจะช่วยพัฒนาคนในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างไร ? คนใน
ประเทศด้อยโอกาส มักจะถูกคนในประเทศที่พัฒนาแล้วเอาเปรียบ ผู้ด้อยควรพัฒนาตน
อย่างไร ? ในขณะเดียวกันคนในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วกำลังมีปัญหอะไร ? คนเหล่านี้
กำลังบริโภควัตถุอย่างเมามัน หลงไหลไปกับวัตถุ กำลังมีปัญหาชีวิต